

8 Αυγούστου 2011
www.geostrategy.gr

Τουρκία: Τέλος της στρατιωτικής χειραφέτησης και αποκατάσταση της δημοκρατίας;

Του Χρήστου Μηνάγια

Τις τελευταίες ημέρες η Τουρκία βίωσε μια από τις πιο κρίσιμες πολιτικο-στρατιωτικές εξελίξεις, όχι μόνο των τελευταίων ετών, αλλά όλων των περιόδων της Τουρκικής Δημοκρατίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για την παραίτηση των αρχηγών ΓΕΕΘΑ, ΓΕΣ, ΓΕΝ και ΓΕΑ στις 29-7-2011 και για τις διαδικασίες της συνεδρίασης του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου (ΑΣΣ) που ακολούθησε, από 1 έως 4 Αυγούστου, αναφορικά με τις προαγωγές-αποστρατείες-τοποθετήσεις των ανωτάτων αξιωματικών.

Στις 22-6-2011, σε άρθρο μας με τίτλο: «*Τουρκία: Ο οδικός χάρτης μετά τις εκλογές*» είχαμε επισημάνει ότι η προαναφερθείσα συνεδρίαση του ΑΣΣ θα αποτελέσει ένα από τα κύρια θέματα που θα απασχολήσουν την τουρκική κυβέρνηση μετά τις εκλογές της 12-6-2011, αναφέροντας τα εξής: «*Είναι σημαντικό να τονισθεί, ότι στο παρελθόν η παρουσία όλων των πρωθυπουργών στο ΑΣΣ ήταν άκρως συμβολική. Για την ακρίβεια όλων πλην του Ερντογάν, ο οποίος τον Αύγουστο και το Νοέμβριο του 2010, μετά από 8 χρόνια πρωθυπουργός, αντιτάχθηκε στην πολιτική αυτή επιδεικνύοντας μια πρωτόγνωρη για τα τουρκικά δεδομένα επίδειξη πολιτικής δύναμης αιφνιδιάζοντας τους στρατιωτικούς. Πέτυχε δηλαδή οι αποφάσεις του ΑΣΣ να έχουν την ουσιαστική έγκριση της πολιτικής εξουσίας της χώρας. Λαμβανομένου υπόψη και της σχετικής αναφοράς του Hüseyin Gülerce, που θεωρείται το «δεξί χέρι» του ισλαμιστή ηγέτη Φετουλάχ Γκιουλέν, για την εν λόγω συνεδρίαση -τα δύο πρώτα τεστ επιδεξιότητας του Ερντογάν θα είναι η συγκρότηση του Υπουργικού Συμβουλίου και η λειτουργία του επόμενου Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου- θα έχει πολύ ενδιαφέρον η στάση που θα κρατήσει ο Τούρκος πρωθυπουργός. Σύμφωνα με τουρκικές εκτιμήσεις, ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ στρατηγός İzzik Koşaner θα παραμείνει στα καθήκοντά του μέχρι το 2013, εκτός και εάν υποβάλλει νωρίτερα την παραίτησή του λόγω των πιέσεων που δέχεται από τους στρατιωτικούς για τις διώξεις που υφίστανται οι αξιωματικοί που εμπλέκονται στην υπόθεση της Εργκένεκον.*». Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι ο Φετουλάχ Γκιουλέν αποτελεί έναν αθέατο

συντελεστή που στήριξε την προεκλογική εκστρατεία του Ταγίπ Ερντογάν και θεωρείται ως μέντορας του Τούρκου πρωθυπουργού. Ο Γκιουλέν με το ισλαμικό θρησκευτικό κίνημα του οποίου ηγείται μπόρεσε να διεισδύσει στον τουρκικό κρατικό μηχανισμό (αστυνομία, στρατό, ΜΙΤ, δικαιοσύνη κ.λπ.) και να αποτελεί το «βαθύ κράτος» της ισλαμικής διακυβέρνησης της χώρας.

Η ρήξη του Ερντογάν με τους στρατηγούς

Μετά τον Απρίλιο του 2007 οι στρατηγοί άρχισαν έναν ανοικτό πόλεμο εναντίον του Ερντογάν, ο οποίος όμως από την αρχή φαινόταν ότι θα τους οδηγούσε σε ήττα. Αποτέλεσμα της διαμάχης αυτής ήταν και η αναμενόμενη πολιτικο-στρατιωτική ρήξη της 29-7-2011, δεδομένου ότι ο Τούρκος πρωθυπουργός επέτυχε να πάρει με το μέρος του το 50% της τουρκικής κοινωνίας, αφού προηγουμένως είχε ξεκαθαρίσει τις σκέψεις του και έκανε τους Τούρκους να συνειδητοποιήσουν τι τους ενώνει και τι τους διαφοροποιεί από τους στρατηγούς. Συγκεκριμένα, ο Ερντογάν έπεισε τους Τούρκους ότι:

- Ο στρατός θεωρεί την Τουρκία ότι είναι ένα στρατόπεδο στο οποίο υπάρχει ένας συγκεκριμένος τύπος ανθρώπων, με ένα και μοναδικό τρόπο σκέψης και ότι όλοι οι Τούρκοι θα γίνουν ατατουρκιστές.
- Οι στρατηγοί έχουν το αίσθημα ότι είναι οι σωτήρες της χώρας και δεν εμπιστεύονται ούτε τους πολίτες ούτε και τους πολιτικούς.
- Οι στρατηγοί οριοθέτησαν με κόκκινες γραμμές την πολιτική εξουσία της χώρας, αφήνοντας σε αυτή ένα μικρό πεδίο λήψης αποφάσεων.
- Οι στρατηγοί περιφρονούν τους πολιτικούς, δίδοντας τους το δικαίωμα να αποφασίζουν μόνο για τα μικρά θέματα, ενώ για τις σημαντικές αποφάσεις ο κύριος λόγος ανήκει στο στρατό.

Φυσικά, η αποκλειστική ευθύνη για τη μεταστροφή της τουρκικής κοινής γνώμης ανήκει στις ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες σε όλες τις περιόδους της Τουρκικής Δημοκρατίας, ζούσαν σ' ένα προνομιούχο περιβάλλον που τους απέκοψε σταδιακά από το λαό και δεν μπόρεσαν να διαβάσουν σωστά τις αλλαγές που επήλθαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ενεργούσαν δηλαδή σαν ένα ένοπλο πολιτικό κόμμα και αποτελούσαν ένα κράτος εν κράτει. Με την ανάληψη της πολιτικής ηγεσίας της χώρας από τον Ταγίπ Ερντογάν, οι στρατηγοί αντιλήφθηκαν αμέσως την απειλή του ισλαμιστή πρωθυπουργού και του κινήματος Γκιουλέν που τον στηρίζει, πλην όμως υποτίμησαν τόσο τις ηγετικές του ικανότητες όσο και τις προσδοκίες και ελπίδες που έδωσε στον τουρκικό λαό για δημοκρατία και βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης, θέματα στα οποία έγιναν πολύ σημαντικά βήματα. Επίσης, οι μέθοδοι που εφάρμοσαν οι στρατηγοί για να ανατρέψουν την ισλαμική κυβέρνηση δεν συμβάδιζαν με τα δεδομένα της εποχής, με αποτέλεσμα να μην έχουν την υποστήριξη που ανέμεναν τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν τα

διάφορα πραξικοπηματικά σχέδια που αποκαλύφθηκαν και οι συλλήψεις δεκάδων Τούρκων αξιωματικών και ο εγκλεισμός τους στη φυλακή.

Ο ρόλος των ισλαμιστών και οι επόμενες κινήσεις τους

Η «ισλαμική εξουσία» απέφυγε την οριστική ρήξη με τους κεμαλιστές στρατηγούς, αλλά επεδίωξε τη βήμα προς βήμα συνδιαλλαγή μαζί τους, κερδίζοντας χρόνο και ενδυναμώνοντας παράλληλα την επιρροή και τη διείσδυσή της στους υπόλοιπους κρατικούς φορείς, όπως η αστυνομία, η ΜΙΤ, η δικαιοσύνη και η παιδεία.

Φυσικά, θα ήταν λάθος να ειπωθεί ότι οι ισλαμιστές πέτυχαν πλήρως τους στόχους τους και θα σταματήσουν την επίθεση εναντίον του στρατιωτικού κατεστημένου. Το ισλαμικό κίνημα του Γκιουλέν χρειάζεται επιπλέον 7 έως 8 χρόνια για να ελέγξει πλήρως τις ένοπλες δυνάμεις, δεδομένου ότι οι μελλοντικοί ισλαμιστές αρχηγοί των γενικών επιτελείων, προς το παρόν, κατέχουν το βαθμό του ταξίαρχου. Συνακόλουθα δε, Τούρκοι αναλυτές θεωρούν ότι το τελικό πλήγμα των ισλαμιστών προς τους στρατηγούς θα γίνει μετά τη ψήφιση του νέου Συντάγματος και την εκλογή του Ερντογάν ως προέδρου Δημοκρατίας, σε ένα νέο πολίτευμα προεδρικής ή ημιπροεδρικής δημοκρατίας.

Πως θα χρησιμοποιήσει ο Ερντογάν τη δύναμη που απέκτησε

Οι Τούρκοι πολίτες διερωτώνται εάν με την επίλυση του «στρατιωτικού προβλήματος» θα εγκαθιδρυθεί στη χώρα η δημοκρατία από μόνη της ή εάν το «στρατιωτικό πρόβλημα» θα το διαδεχθεί ένα «πολιτικό πρόβλημα» που έχει τη μορφή μιας «πολιτικής δικτατορίας». Οι προθέσεις του μεταρρυθμιστή Ερντογάν για τις επόμενες κινήσεις που θα κάνει άρχισαν να διαρρέουν από τους στενούς του συνεργάτες στα ΜΜΕ και συγκεκριμένα περιλαμβάνουν τα ακόλουθα θέματα:

- Επικοινωνιακή επίδειξη δύναμης: Σε όλες τις συνεδριάσεις του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου (ΑΣΣ) ο πρωθυπουργός και ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ καθόταν μαζί στο κέντρο της αίθουσας. Όμως, κατά τη συνεδρίαση από 1 έως 4 Αυγούστου, προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση η φωτογραφία με τον Ερντογάν μόνο στο κέντρο της αίθουσας, καταδεικνύοντας με τον πιο παραστατικό τρόπο ότι έλαβε τέλος το σύστημα «συμπροεδρίας» πρωθυπουργού-αρχηγού ΓΕΕΘΑ στο ΑΣΣ. Μάλιστα, μαζί με αυτό έλαβε τέλος και η 1^η Περίοδος της Τουρκικής Δημοκρατίας, όπου ο τουρκικός λαός είχε συνηθίσει να βλέπει το αρχηγό ΓΕΕΘΑ ως ένα 2^ο πρωθυπουργό. Επιπρόσθετα δε, μεγάλη επικοινωνιακή προβολή θα προκαλέσει στις 30 Αυγούστου (σ.σ. τουρκική εθνική εορτή για την επέτειο της μικρασιατικής καταστροφής), όπου ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ δεν θα

υποδεχθεί μόνος του στην δεξίωση τους επίσημους προσκεκλημένους. Συγκεκριμένα, ο πρωθυπουργός δεν θα περιμένει στη σειρά για να υποβάλλει τις ευχές του στο αρχηγό ΓΕΕΘΑ, αλλά βάσει της σχετικής απόφασης που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της κυβερνήσεως στις 8-9-2010 η υποδοχή των προσκεκλημένων θα γίνει από τον πρωθυπουργό, δίπλα στον οποίο θα παρευρίσκεται ο πρόεδρος της εθνοσυνέλευσης και μετά ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ.

- Αλλαγή της σύνθεσης του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ): Από στρατιωτικής πλευράς στο ΣΕΑ συμμετέχουν οι αρχηγοί όλων των γενικών επιτελείων (ΓΕΕΘΑ, ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ, Στρατοχωροφυλακής). Πρόθεση του Ερντογάν, η οποία είχε διατυπωθεί και στο παρελθόν, είναι στο ΣΕΑ να συμμετέχει μόνο ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ.
- Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας: Πρόκειται για τον «οδικό χάρτη» όλων των τουρκικών κυβερνήσεων που εγκρίνεται από το ΣΕΑ και αφορά στο σχεδιασμό και την εξασφάλιση συνέχειας στις πολιτικές, σχετικά με την εσωτερική και εξωτερική απειλή. Ο Ερντογάν προτίθεται να το μετονομάσει σε Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Άμυνας, το οποίο θα συντάσσεται από το υπουργικό συμβούλιο και θα κατατίθεται στην Εθνοσυνέλευση για διαβούλευση και έγκριση από τα πολιτικά κόμματα.
- Αφαίρεση από τις ένοπλες δυνάμεις του ρόλου της 4^{ης} εξουσίας: Ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ θα υπαχθεί στον υπουργό Άμυνας, δεδομένου ότι μέχρι τώρα ήταν απλώς υπεύθυνος έναντι του πρωθυπουργού.
- Επαναξιολόγηση του λόγου ύπαρξης του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου: Συζητείται να ανατεθεί στο υπουργικό συμβούλιο η επιλογή του αρχηγού ΓΕΕΘΑ και οι προαγωγές-αποστρατείες-τοποθετήσεις των ανωτάτων αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων.
- Διαχωρισμός των ρόλων στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας: Στις ένοπλες δυνάμεις θα ανατεθούν τα καθήκοντα της άμυνας της χώρας από εξωτερικές απειλές, ενώ η εσωτερική ασφάλεια θα αποτελεί ευθύνη της αστυνομίας και της στρατοχωροφυλακής.
- Μαθήματα εθνικής ασφάλειας στα σχολεία: Συζητείται είτε η κατάργηση τους, είτε η διδασκαλία των μαθημάτων αυτών από πολίτες εκπαιδευτικούς και όχι από στρατιωτικούς που συνεχίζει να γίνεται μέχρι τώρα.

Περιθωριοποίηση των στρατηγών από την επίλυση του κουρδικού προβλήματος και των επιχειρήσεων εναντίον του ΡΚΚ

Ο Ερντογάν σχεδιάζει οι επιχειρήσεις εναντίον του ΡΚΚ να διεξάγονται από τη στρατοχωροφυλακή και την αστυνομία. Ήδη αποφασίσθηκε η ανάθεση περισσότερο ενεργού ρόλου στις μονάδες ειδικών επιχειρήσεων της αστυνομίας με την παράλληλη αύξηση της δύναμής τους από 6.500 άτομα στα 11.000 μέχρι το 2015. Οι μονάδες αυτές θα πραγματοποιούν

«επιχειρήσεις σημείου» και θα εκσυγχρονισθούν με σύγχρονα οπλικά συστήματα και μέσα. Επισημαίνεται ότι θα εγκατασταθούν στο Γκιόλμπασι της Άγκυρας, περιοχή όπου εδρεύει και η Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων του ΓΕΕΘΑ (*Bordo Bereli*). Το γεγονός αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία διότι σύμφωνα με πληροφορίες, ο Ερντογάν απέκτησε διαύλους επικοινωνίας με τους *Bordo Bereli* αρχικά με τον πρώην διοικητή τους και νυν διοικητή της 2^{ης} Στρατιάς, με τομέα ευθύνης στη νοτιοανατολική Τουρκία, στρατηγό Servet Yöğük και στη συνέχεια με άλλους ανώτατους αξιωματικούς.

Επίσης, ιδιαίτερα αποκαλυπτικό των προθέσεων του ισλαμικού κινήματος για το κουρδικό πρόβλημα αποτελεί το άρθρο του Hüseyin Gülerce, «δεξί χέρι» του ισλαμιστή ηγέτη Φετουλάχ Γκιουλέν, στην εφημερίδα *Zaman*/27-7-2011, όπου αναγράφει τα εξής: «...Ο υφιστάμενος τρόπος διεξαγωγής του αγώνα κατά της τρομοκρατίας (σ.σ. εννοεί το ΡΚΚ) δεν μπορεί να συνεχισθεί πλέον, διότι υπάρχουν σοβαρά ερωτηματικά. Αυτοί που λένε ότι επιχειρούν εναντίον της τρομοκρατίας ήθελαν πράγματι να εξαλείψουν την εν λόγω απειλή; Μετά το δημοψήφισμα της 12-9-2010 και τις εκλογές της 12-6-2011 όλα άλλαξαν στην Τουρκία. Πλέον εισήλθαμε σε μια νέα περίοδο όπου η Νέα Τουρκία αυτή τη φορά θα διαλύσει την τρομοκρατία (ΡΚΚ). Όταν θα απομονωθούν αυτοί που εκθέτουν την ισχύ της πολιτείας, τότε όλοι οι φίλοι και οι εχθροί θα διαπιστώσουν τα αποτελέσματα που θα πετύχουν η αστυνομία, η στρατοχωροφυλακή και οι ειδικές δυνάμεις του στρατού που βρίσκονται υπό τον έλεγχο της πολιτικής διοίκησης της χώρας.». Αναφορικά με την αστυνομία και τη στρατοχωροφυλακή η διείσδυση των ισλαμιστών είναι γνωστή. Όμως η αναφορά του Gülerce στις ειδικές δυνάμεις του στρατού αφορά στους *Bordo Bereli* αναγνωρίζοντας αφενός το σημαντικό έργο που επιτελούν και υπονοώντας αφετέρου την ισλαμική διείσδυση που άρχισε στη δύναμη αυτή.

Οδηγίες των ισλαμιστών προς τη νέα ηγεσία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Οι Τούρκοι στρατηγοί μετά τις τελευταίες εξελίξεις διαπίστωσαν ότι απώλεσαν σε σημαντικό βαθμό τόσο την ισχύ τους στη διακυβέρνηση της χώρας, όσο και το κύρος τους έναντι της τουρκικής κοινωνίας, λόγω της πνευματικής, ηθικής και πολιτικής τους χρεοκοπίας. Όμως, το δημοσίευμα του Τούρκου δημοσιογράφου İhsan Daği στην ελεγχόμενη από το κίνημα του Γκιουλέν εφημερίδα *Zaman*/5-8-2011, αποκαλύπτει πλήρως τις απαιτήσεις της ισλαμικής κυβέρνησης του Ερντογάν από τη στρατιωτική ηγεσία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Συγκεκριμένα ο Daği στο άρθρο του με τίτλο: «*Τέσσερεις συμβουλές στους νέους αρχηγούς*» αναγράφει τα εξής: «...1^η Συμβουλή: Ξεχάστε την πολιτική διότι εσάς δεν πρέπει να σας απασχολεί η ταυτότητα, η ιδεολογία και οι πολιτικές των κυβερνήσεων. Ούτε η χώρα ούτε ο στρατός είναι δικός σας. Και ο στρατός και η χώρα ανήκουν από κοινού στο λαό.

2^η Συμβουλή: *Γίνετε επαγγελματίες. Γίνετε καλοί στρατιωτικοί και σεβασθείτε το επάγγελμά σας.*

3^η Συμβουλή: *Γίνετε στρατιώτες του λαού και όχι μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας. Ο ιδεολογικός δογματισμός δεν σας εμποδίζει μόνο να δείτε την πραγματικότητα, αλλά σας οδηγεί και στην πολιτική. Εσείς λέτε ότι είστε κεμαλιστές. Όμως το έθνος δεν θα γίνει κεμαλιστικό. Μην λησμονείτε ότι είστε ο στρατός όλου του λαού που περιλαμβάνει διαφορετικές ιδεολογίες και όχι μόνο τον κεμαλισμό.*

4^η Συμβουλή: *Να διαβάζετε τις εφημερίδες Zaman και Taraf. Έτσι θα αντιληφθείτε καλύτερα τη Νέα Τουρκία και πως θα πρέπει να είναι οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας.....».*

Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι οι στρατηγοί απώλεσαν τον πόλεμο που άνοιξαν εναντίον του Ερντογάν το 2007, που είχε ως αποτέλεσμα την παράδοσή τους στην πολιτική εξουσία της χώρας. Όμως, είναι νωρίς ακόμη να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τη μορφή του νέου καθεστώτος που θα αντικαταστήσει το παλαιό, διότι η παρέμβαση της πολιτείας στην ελευθερία του τύπου, στην οριοθέτηση της ελευθερίας της σκέψης και στην καταπάτηση των ατομικών ελευθεριών είναι ακόμη ιδιαίτερα εμφανής.

Οι παραιτήσεις των Τούρκων αρχηγών των γενικών επιτελείων στις 29-7-2011 ίσως θα πρέπει να εξετασθούν και από την πλευρά του μελλοντικού τρόπου επίλυσης του κουρδικού προβλήματος. Πιθανόν η τουρκική κυβέρνηση να επιδιώξει την πολιτικοποίηση του προβλήματος αυτού, περιθωριοποιώντας τους στρατιωτικούς και αναμένοντας ανάλογη κίνηση από το κουρδικό κίνημα, ώστε αυτό να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στα πολιτικά μέσα και λιγότερη στον ένοπλο αγώνα. Όμως, σε περίπτωση που το κουρδικό δεν επιλυθεί δια της πολιτικής οδού, τότε δεν θα επιτευχθεί η πλήρης εξάλειψη της στρατοκρατίας από την Τουρκία και πιθανόν αυτό να αποτελέσει και το εισιτήριο επιστροφής των στρατιωτικών στο προηγούμενο καθεστώς.

Τέλος, αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το κυπριακό, ο τουρκικός τρόπος σκέψης έχει παραμείνει αναλλοίωτος, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σοβαρά ερωτηματικά για το εάν οι Τούρκοι προτίθενται να υπαναχωρήσουν από τις διεκδικήσεις τους και ειδικά σε ότι αφορά στην εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της Ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου.